

FR. MERLJAK:

Oton Župančič na dijaškem potovanju.

velikih šolskih počitnicah leta 1894. so nenapovedano prišli v mojo rojstno vas Renče pri Gorici trije gimnazijci. Srečali in pozdravili smo se že pozno popoldne, zato je bilo treba misliti pred vsem na večerjo in prenočišče.

No, ta popravek je bil kmalu izvršen. Kar povabil sem vse tri v hišo in povedal pokojni svoji materi skrivaj, kakšne so ob takih prilikah dijaške pravice in dolžnosti.

»Prav,« je rekla, »toda, če bi poprosil sosedove, naj prenoče enega oni, saj veš, da imamo za goste na razpolago samo eno sobo in dve postelji.«

Rojstna hiša pesnikova na Vinici

Ta nasvet mi ni bil prav nič všeč, in sicer zaradi enega izmed trojice, ki mi je delal skrbi spricho svoje malobesednosti. Bal sem se, da ga je sram, ker morda meni, da ima manjše pravice na gostoljubju v naši hiši kakor tovariša sopotnika, ki sta mi bila stara znanca, dočim sem tretjega spoznal šele takrat. — Dotični dijak je bil Oton Župančič, naš sedanjí pesnik prvak.

Objasnil sem pokojni materi ta svoj vtisk, rekoč: »Kar vsi trije naj ostanejo pri nas. Dijaki niso izbirčni; nič zato, če bosta spala dva na eni postelji, saj sta ena kakor druga dovolj široki.«

»Naj bo po tvojem,« je odgovorila, »meni bo le žal, če se zaradi tega tista dva ne bosta odpočila kakor treba.«

Po skromni večerji so se gostje kmalu odpravili k počitku. Skupaj eno posteljo sta zasedla Župančič in, če se ne motim, dijak Doljšak,

ki je sedaj zdravnik v Ljubljani. Tretji sopotnik je bil Hubad. Tudi on je zdravnik; živi v Škofji Loki.

Pokojna mati, čije spalnica je bila tik moje sobice, je ravno izrekla: »Bog se usmili naših duš in vseh, ki so v vica« — to je bil njen običajni zdihljaj po številnih očenaših, preden je zaspala — kar treskne v sobi, kjer so spali gostje, tako silno, da se je stresel pod po vsej hiši.

»Bog mi ne zapiši v greh!« je vzkliknila mati vsa prestrašena. »France, poglej brž, če se ni zopet podrla tista nesrečna posteljnjača, ki nam dela kakor nalašč take sramote vselej, kadar spi na njej tuj človek. Vidiš, kaj se pravi delati po svoji glavi. Saj sem ti rekla, da prosi sosedove, naj prenoče enega on!«

Mati je uganila, da se je podrla postelja.

Dijaki pa niso bili zaradi te nezgode v zadregi. Kar pospali so lepo zopet drug za drugim, ko sem jim rekel, da ni treba popravljati ničesar, saj slamnjača je ostala cela; tisto »podrtijo« pa spravimo domačini zopet na nogo jutri.

Dan potem je praznoverna soseda Mijutka, ki je imela trafiko v pritličju pod tisto sobo, razlagala moji materi, da se je zgodilo ponoči z njenim tobakom čudo, ki gotovo nekaj pomeni.

»Več kot trideset zavitkov od tistega, ki je bil zložen na najvišji polici tik stropa,« je rekla, »sem našla danes na tleh.«

»Verjamem, da to nekaj pomeni,« je odgovorila mati, v podrobnejša pojasnila pa se ni hotela spuščati...

Naslednjega dne po zajtrku so odpotovali dijaki proti Ajdovščini. Spremil sem jih čez Gradišče do prvaškega mlina in jim spotoma pokazal grič in hišo, kjer je tisti čas ter še veliko let potem samotaril pesnik Simon Gregorčič.

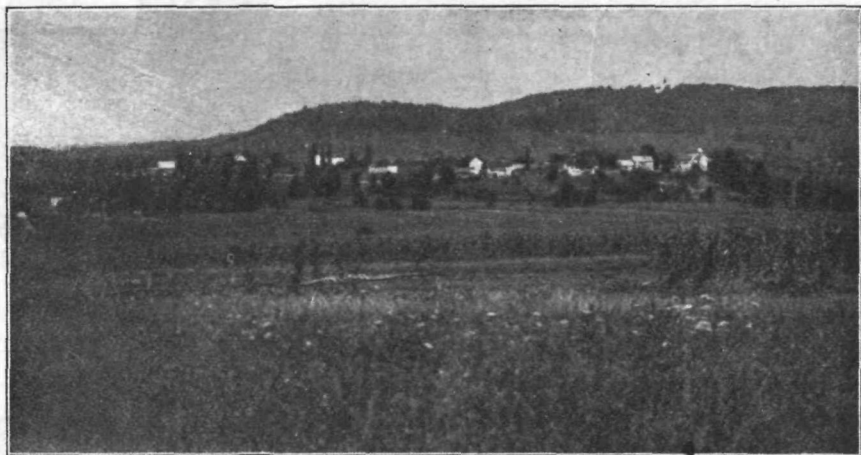
Pridemo dalje do prvaškega mlina. Tu sem se poslovil in vrnil domov.

Prav takrat in tam smo srečali duhovnika vitke postave, v lice rdeče zagorelega.

»To je pesnik Simon Gregorčič,« povem brž dijakom. Pozdravili smo ga vsi štirje prav spoštljivo in zrlji za njim, dokler nam ga ni skril ovinek.

Tisti trenutek se je odigral za nas in za Simona Gregorčiča neopažen prizor, ki mi je danes v ginljiv spomin, namreč: Tam blizu prvaškega mlina pod Gradiščem, vasico nad Renčami, tik brega tihe Vipave, je šel tisti čas mimo Simona Gregorčiča mladenič, iz katerega je vzniknil poet, čigar Muza stoji visoko in mu poje slavo, da se razlega celo preko mejá naše domovine do narodov, ki se ponašajo s slavnimi možmi duha in poezije že stoletja. In tudi ti narodi poslušajo zvoke njegove lire in strme in se čudijo. Ta poet je Oton Župančič, ki uživa slavo in hvaležnost že za živih.

Tam blizu prvaškega mlina pod Gradiščem, vasico nad Renčami, tik brega tihe Vipave, je nekoč na srečo dotekel Simona Gregorčiča prijatelj Vatroslav Holz. Pesnik je takrat plakal duševno strt, obupan in poln mračnih misli. Pesnik po volji božji, po značaju čist, mehkega srca in resnicoljuben, je zadel ob ljudi, ki so ga klevetali zaradi nje-

Vinica v Beli Krajini, rojstni kraj pesnikov

govih pesmi. Kakor da se je zasmilil prirodi in kakor bi zemlja, na katero so kapale njegove solze, prisegla, da bo mladenič, ki stopi na dotično mesto, blagoslovljen že za živih, če zraste v moža poeta...

Mati.

*Veš ljubezen najgorkejšo?
Kar je solnca na obzorju —
tisoč takih svet še grej! —
materi v srce poglej,
tisoč solnc bo kaplja v morju!*

*Veš dobroto li največjo?
Strop nebeški velikan je,
a poprej ga boš premeril,
kot dobrote bi izmeril,
ki so v materi brezdanje!*

*Veš li bol najsilnejšo?
Pride k starki žena bela,
mati si želi živeti,
mati moli: »Ne umreti,
da nad sinkom bom bedela!«*

Danilo Gorinšek.